

МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Найважливішими напрямками розвитку сучасної цивілізації є знання, інформація, комунікація. Стрімке просування у XX столітті науки і техніки призвело до активного розвитку інформаційних технологій. Завдяки цьому сформувалася потужна сфера нематеріальних послуг, що поступово стає домінуючою в сучасних суспільствах.

Інформація – основний і найцінніший об'єкт таких послуг. В усіх сферах життя панують комп'ютерні інформаційні системи. Інформаційно-технологічного забезпечення потребують і вимагають сьогодні матеріальне виробництво, політика, правова система, наука, освіта, мистецтво. Сучасний цивілізаційний етап розвитку людства повною мірою називається інформаційним.

Розвиток інформаційних технологій революційним чином вплинув на економіку, змінив соціальну структуру суспільства, якість життя людей, їх суспільних зв'язків, обумовив формування нової духовності людини.

Характер духовних, у тому числі і моральних, змін, що відбулися і відбуваються безумовно потребують аксіологічного філософсько-етичного аналізу і оцінки, які уможливають не тільки усвідомлення сучасної дійсності, а й прогностичне його бачення.

Про інформаційне суспільство як таке, що формується, науковці заговорили ще у 60-х роках минулого століття. Початок поширення комп'ютеризації та інформатизації викликав оптимістичні настрої прогресивних дослідників того часу щодо можливостей гармонійного морального майбутнього людського суспільства в нових умовах. Так, зокрема, І. Масуда – один з фундаторів концепції інформаційного

суспільства, - стверджував, що комп'ютеризація - це не тільки вирішення завдань науки, економіки, управління, а й проблем соціуму, окремої людини, це широкі можливості самореалізації особистості. Інформаційне суспільство, на його думку, це безкласове і безконфліктне нове суспільство.

З розвитком комп'ютерних систем та інформаційних технологій з'являються дослідження, в яких йдеться про духовні трансформації, що відбуваються в індивідуальній і суспільній свідомості. Д. Белл, М. Кастельс, Т. Парсонс, Е. Тоффлер, Ф. Уебстер, В.Б.Симоненко, М.М. Моїсеєв, А.І. Ракітов та ін. відзначали, що постіндустріальне суспільство зазнає змін у світоглядних позиціях і моральних ціннісних орієнтирах. Моральні проблеми сучасних суспільств, які актуально постали у зв'язку з глобальною комп'ютеризацією та інформатизацією, стали об'єктом пильної уваги світових співтовариств, конференцій, конгресів, науковців різних галузей від початку ХХІ століття.

Ситуація, яка постає в контексті розглядуваної проблеми, виявляється парадоксальною. На тлі безумовних досягнень і переваг, наданих інформаційним простором, виявилися негативні риси в духовній сфері, що сформувалися внаслідок потужного технологічного інформаційного впливу.

Які ж ціннісні зміни відбулися у суспільстві? До появи мережі Інтернет людина отримувала інформацію з книжок, газет, журналів, телебачення. Обмежені можливості доступу, велика кількість часу, витраченого на пошук інформації, її певна тенденційна спрямованість тощо – це ті проблеми, які були вирішені інформаційними технологіями.

Сучасна людина отримала широкий доступ до будь-якої інформації. За короткий проміжок часу, за допомогою величезної кількості джерел можна ознайомитися з інформацією, літературою, їх аналізом, коментарями, іншими

матеріалами. Доступність інформації – одна з тих переваг, яка створила уявлення про необмеженість інформаційних можливостей людини. Володіння інформацією перетворюється у свідомості у володіння світом.

Проте, обсяг інформації, що безперервно надається інформаційними системами, постійне поновлення її змісту значно перевищує можливості опанування окремою людиною. Якщо постійно споживається велика кількість інформації, будь-яка особа не здатна адекватно осмислити її, зробити власним знанням. Масовий споживач часто навіть не здогадується, якої якості інформацію він отримує. У соціальних мережах багато інформації не є правдивою і якісною. Довіряючи певним сайтам, джерелам, люди не бажають і не вміють переконуватися. Відчуваючи себе все більш вільною, не обмеженою кордонами і заборонами, невибаглива, некритична свідомість людини часто стає заручником непрофесіоналізму, а також об'єктом маніпулювання.

На жаль, небагато користувачів замислюються і над тим, що їх перебування, кожний крок, дія в Мережі контролювані. Для фахівця немає проблеми визначити координати та встановити особу користувача. Отже, власний особистий простір, яким нібито володіє споживач інформації, насправді є фальшивим, уявним. А сучасна система контролю за громадянами за допомогою інформаційних технологій не тільки позбавляє особистого простору, а й має усі можливості широкого впливу на свідомість, а через це і на поведінку людей.

Специфічних рис набуває у нових умовах спілкування, встановлення різноманітних зв'язків і відносин. За допомогою мережевих та Інтернет-ресурсів з'явилась можливість безмежного спілкування незалежно від місця розташування співрозмовника, часу, обставин. Позаконтактна, віртуальна взаємодія задовольняє різні потреби. Це і потреба в

різнобічному спілкуванні, і вирішення особистих і робочих проблем, і проведення свого вільного часу, і отримання задоволення тощо.

Поряд із цим, таке спілкування не можна назвати повноцінним. По-перше, воно позбавлене конфіденційності. Зберегти таємницю внутрішньої інформації практично неможливо. По-друге, Інтернет-листування позбавляє необхідності висловлюватися так, щоб передавати свої почуття, переживання, емоційні реакції. Для цього існують різні графічні позначки. Спілкування позбавляється життєвості, індивідуальних особливостей тих, хто спілкується. Такий спосіб міжособистісних зв'язків часто переноситься у реальне життя. По-третє, розширюючи свої контакти, користувачі вступають у спілкування з новими людьми, не маючи повної упевненості з ким саме вони спілкуються. Обман, розчарування стають супутниками цього спілкування.

Все більш активне і довготривале перебування в мережі Інтернету, особливо молоді, стає нормою життя і основним способом проведення вільного часу. Віртуальна реальність поступово починає сприйматися як дійсна і єдино можлива. Як результат – виникнення комп'ютерної залежності. Це явище сьогодні викликає серйозне занепокоєння у лікарів, які розглядають таку залежність як психічне захворювання, що потребує серйозного лікування.

Отже, сучасне суспільство перебуває в інтенсивному інформаційно - насиченому просторі і стає все більш залежним від нього. За таких умов поступово змінюється світогляд людей, їх ціннісні орієнтири. Традиційні цінності змінили не тільки своє місцерозташування у свідомості, а й змістовне наповнення. Інформаційна свідомість сучасної людини переорієнтована з інтелектуальності і духовності на матеріальну сферу. Раціональність і прагматизм превають над духовно-змістовним, моральним і творчим.

Отримана інформація не стає знанням, об'єктом роздуму, осмислення, а виступає предметом споживання.

Яким чином впливає такий стан на мораль і моральність людей? Щоб з'ясувати картину моральних ціннісних трансформацій в інформаційному суспільстві, слід виходити з розуміння механізмів формування моральності, а також закономірностей її функціонування.

Змістовною базою процесу формування моральності є мораль суспільства – універсальний регулятор поведінки і відносин людей. Моральність не є апріорно притаманною людині. Вона є результатом цілеспрямованого впливу суспільства, людини на людину, вихователя на вихованця, а також завдяки самовихованню. На формування моральності і моральної культури раніше була спрямована комплексна система морального виховання, яка сьогодні зруйнована і не відтворюється. Тепер роль впливового вихователя відіграють засоби масової інформації, інформаційні системи і технології. Постійний користувач отримує моральну інформацію безсистемно, часто перекрученого і аморального змісту, спрямовану на отримання як задоволення і насолоди, так і болю та страждання.

Стихійність і безконтрольність морального впливу призводить до формування спотвореної моральної свідомості, в якій відсутні уявлення про елементарні моральні норми і правила поведінки, стосунків, спілкування, життєдіяльності у суспільстві. Проте, інформаційний вплив тільки на перший погляд хаотичний і стихійний. Сприйняття та враження, що створюються внаслідок взаємодії з інформаційними потоками, перероблюються у свідомості у певну картину світу, яка відповідає настановам, у тому числі і моральним, віртуального інформаційного простору.

Слід також враховувати, що морально орієнтована інформація, що подається, може бути частиною спланованого

маніпулятивного впливу. Маніпуляція завжди має конкретну мету. У разі інформаційно-технологічної маніпуляції задіяні жорсткі техніки і технології, які спрямовуються на створення певного погляду на події, а також на моральну дезорганізацію. І, якщо людина не має власної чіткої життєвої позиції, моральних переконань, вона майже приречена набути цінностей, яких вона не мала, або не сповідувала і які можуть заважати адекватній самореалізації особистості.

Моральні знання, уявлення, переконання є основою морального вибору – фундаментальної проблеми моралі і моральності. В умовах етичного релятивізму інформаційного потоку нівелюється сам акт морального вибору. Перш за все, руйнується потреба мати моральні уявлення, переконання, які б регулювали моральний вибір.

Важливою умовою морального вибору є можливість морально самовизначатись, мати свободу вибирати ту чи іншу цінність, що обумовлює дію, вчинок. В інформаційному просторі людині надаються такі можливості користування інформацією, транслявання її, створення в Інтернеті власних сторінок, постів тощо, що людина відчуває себе абсолютно вільною, здатною діяти на свій розсуд без регулятивного контролю моральної свідомості. Свобода розуміється буквально без опосередкованої дії моральної рефлексії. Отже, моральний вибір перестає бути проблемою і у такий спосіб переноситься у повсякденні життєві ситуації.

Відсутність морального вибору, або його несвідоме здійснення означає і відсутність моральної відповідальності. Однією з найбільш серйозних і важких моральних трансформацій, що відбулися в інформаційному суспільстві – це нездатність і невміння нести відповідальність за свої слова, дії, вчинки. Механізм моральної відповідальності заснований на свідомому ставленні до суспільних і особистих моральних настанов, на рефлексійному оцінюванні (схваленні чи засудженні)

власних мотивів або вчинків, а також готовності брати на себе усі наслідки дій. Проте, у форматі подвійних, потрібних тощо стандартів інформаційного простору людина не має потреби усвідомлювати відповідальність, адже відчуває себе безкарною. Особливо руйнівним виявляється нездатність до відповідальності в ситуаціях морального конфлікту.

Соціальні мережі парадоксальним чином об'єднують людей і роз'єднують одночасно. З одного боку, створені можливості для різноманітних знайомств, пошуку друзів, підтримки відносин. З іншого, - окрема людина все одно залишається на самоті зі своїми проблемами, переживаннями, які неможливо вирішити за допомогою Інтернет-ресурсів. У той же час, вона стає інфантильною, морально байдухою до проблем інших, нездатною до співчуття.

Чимало дослідників інформаційного суспільства пов'язують моральну деградацію із глобальним інформаційним впливом. Очевидним стало руйнування таких моральних цінностей, як совість, честь, гідність, обов'язок, змінили змістовне навантаження сенс життя і щастя, знецінюються моральні принципи колективізму і альтруїзму тощо.

Так, наприклад, Філіна О.О. зазначає, що розвиток інформаційного суспільства призвів до розширення простору особистої свободи людини, що в свою чергу створює моральне протиріччя між свободою та сенсом людського існування. Сенс життя втрачає свою цінність, тому що немає мети. Місце втраченого сенсу обіймає новий сурогатний сенс – інформація[6].

Або, наприклад, совість – ще одне складне утворення моральної свідомості, яке означає здатність особистості усвідомлювати свій суспільний обов'язок, вимагати від себе його виконання та оцінювати результати дії. Для сучасної молодшої людини, формування якої визначають інтенсивний інформаційний вплив, швидка змінюваність подій, фактів,

новин, подання яких спрямовано на афектацію, збудження тваринних інстинктів, культивування егоїзму і споживчої психології, - вчинок за совістю суперечить здоровому глузду, адже діяти за совістю – це діяти проти власних прагматичних інтересів. Людина майже втратила здатність жертвувати своїми потребами заради інших, а, разом із тим, і морально вчиняти за власним вольовим примусом.

Отже, інформаційне суспільство в етико – аксіологічному вимірі постає в критичному стані. З одного боку, новітні технології надали широкому колу людства отримувати найцінніше в світі – інформацію, яка дозволяє мати знання, вдосконалюватися, розвиватися інтелектуально, технічно, економічно, естетично тощо. З іншого боку, технології та інформація виявилися руйнівними для духовності людей і, в першу чергу, для моральності.

Слід зазначити, що мораль і моральність є важливими показниками стану суспільства. Мораль є системоутворюючим елементом суспільства. Основне її призначення – це регуляція і стабілізація всіх відносин. Тобто, мораль створює умови для збереження колективних форм життя, цілісності суспільних відносин. Норми і цінності моралі мають відносно сталий характер, що саме і забезпечує функціонування суспільства та гармонійне співіснування індивідів.

Моральна дестабілізація, що виявляється у моральності, свідчить про хвороби суспільства. Стан моральності фіксує підвищення конфліктності, певні духовні і соціальні деформації, кризові явища у різних сферах суспільного життя.

Основними моральними вадами інформаційного суспільства стали байдужість до самих моральних цінностей, несформованість моральної свідомості, нездатність адекватно здійснювати моральну практику. Внаслідок - байдужість, неповага до інших, духовна обмеженість, закритість, спрямованість на власні егоїстичні інтереси, розваги,

задоволення яких часто відбувається через маніпулювання іншими. Стосунки і спілкування людей позбавляються глибини чуттєвості, співпереживання, смислового напруження і уподібнюються відповідним видам взаємодії, які здійснюються за допомогою технічних засобів комунікації.

Інформаційний потік надзвичайно обмежив можливості самостійної роботи свідомості, в тому числі і моральної. Людина звикає отримувати з Інтернету, засобів масової інформації не тільки новини, інформацію, а їх аналіз, оцінку, тобто сама позбавляється здатності думати, обмірковувати, робити висновки, аналізувати.

Моральні ціннісні зміни, що відбуваються, суперечать не тільки традиційним, а й загальнолюдським за змістом моральним цінностям. Можливо інформаційна культура вносить свої корективи у мораль і духовність суспільства і з часом сформуються нові норми і принципи співіснування людей...

Проте, ми поділяємо точки зору багатьох науковців, дослідників, експертів, які вважають, що моральний стан сучасної людини суттєво змінився внаслідок інформатизації суспільства. Цей стан оцінюється як негативний, що є, по-перше, сигналом для усвідомлення суспільної нестабільності, а по-друге, поштовхом до пошуку шляхів удосконалення і трансформації самої технологічної інформаційної системи, що має не заважати, а сприяти формуванню людяності в людині. Сьогодні активно розробляються програми щодо використання інформаційних систем в процесі освіти. У деяких вищих навчальних закладах викладається курс: «Інформаційна етика». В Інтернеті розробляються й удосконалюються етичні кодекси користувачів.

Не всі заходи мають очікуваний ефект. Але суспільство не може залишатися байдужим до негативного впливу потужного інформаційного середовища і до свого морально-го майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюхович Ю.В. Трансформация нравственных ценностей в информационном обществе. <https://doi.org/10.12731/wsd-2015-5.8-12>.
2. Бауман З. Жизнь во фрагментах: Эссе о постмодернистской морали. – Лондон: Блэкуэлл, 1995. <http://www.nir.ru/sj/sj/bauman.htm>.
3. Бондаренко С.В. Киберэтика и сетевые сообщества (молодежный аспект проблемы с точки зрения американских социологов и психологов) // Социальные и психологические последствия применения информационных технологий. Мат-лы международной Интернет-конференции / Под ред. А.Е.Войскунского. – М., 2001. – С.243-252.
4. Слабковський Ю. Для розвитку інформаційного середовища// Політика і час. – 2001. - № 6. – С. 8-15.
5. Филина О.А. Проблемы современной информационной этики: дисс...канд. филос. наук: 09.00.05. – Тула, 2009. – 153 с.
6. Формирование информационной культуры личности: теоретическое обоснование и моделирование содержания учебной дисциплины [Текст] / Н.И.Гендина, Н.И.Колкова, Г.А.Стародубова, Ю.В.Уленко. – М.: Межрегиональный центр библиотечного сотрудничества, 2006. – С. 5-10.

Харківська обласна державна адміністрація
Харківська міська рада
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Благодійний фонд на честь сім'ї Алчевських
Національна спілка композиторів України
Національна Всеукраїнська музична спілка

С. РАХМАНІНОВ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

Розвиток інформаційної культури: український та європейський досвід її правового забезпечення.

С. Рахманінов: на зламі століть
До 145-річчя
від дня народження С. В. Рахманінова
Випуск 14

Харків
2017

Рекомендовано до друку рішенням правління
«Благодійного фонду на честь сім'ї Алчевських»
від 17.10.2017. Протокол № 15

Рекомендовано до друку рішенням засідання
кафедри культурології Національного університету
імені Ярослава Мудрого
від 25.10.2017. Протокол № 3

Щира подяка шановній Коваленко Аллі Арестовні та Чернову Сесрію Івановичу
за допомогу у виданні цієї книги

Редакційна колегія:

Лозовий В. О. – (голова) доктор філософських наук, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Трубнікова Л. М. – (заступник голови) кандидат мистецтвознавства, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Ханіанов І. Д. – професор теорії музики консерваторії Пібоді університету Джонса Хопкінса (Балтимор, Меріленд).

Борисова В. І. – кандидат юридичних наук, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, член-кореспондент Національної Академії правових наук України.

Бурова О. К. – доктор філософських наук, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Кузнецова О. Ю. – доктор педагогічних наук, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Роценко-Авер'янова О. Г. – доктор мистецтвознавства, професор Харківської державної академії культури

Сімонок В. П. – доктор філологічних наук, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Спасибо-Фатсва І. В. – доктор юридичних наук, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Шило О. В. – доктор мистецтвознавства, професор кафедри образотворчого та декоративного мистецтва Харківського національного університету будівництва та архітектури.

Рецензенти:

Очеретовська Н. Л. – доктор мистецтвознавства, кандидат філософських наук, професор Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського.

Медушевський В. В. – доктор мистецтвознавства, професор Московської державної консерваторії імені П. І. Чайковського, заслужений діяч мистецтв Росії.

Відповідальний редактор-укладач: Трубнікова Л. М. – кандидат мистецтвознавства, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Розвиток інформаційної культури: український та європейський досвід її правового забезпечення.

Вип. 14: Наукові статті учасників XV Міжнародного науково-теоретичного симпозіуму «С. Рахманінов та культура України (С. Рахманінов: на зламі століть). Розвиток інформаційної культури: український та європейський досвід її правового забезпечення / Під ред. кандидата мистецтвознавства, професора Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Л. М. Трубнікової. – Харків: ФОП Носань В. А., 2017. – 368 с.
ISBN 978-966-372-672-4

В збірці надруковані наукові статті учасників XV Міжнародного науково-теоретичного симпозіуму «С. Рахманінов та культура України (С. Рахманінов: на зламі століть). Розвиток інформаційної культури: український та європейський досвід її правового забезпечення, який було проведено в рамках XIX Міжнародного фестивалю «С. Рахманінов та українська культура» (2017) кафедрою культурології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Благодійним фондом на честь сім'ї Алчевських, Національною спілкою композиторів України, Національною Всеукраїнською музичною спілкою, в співробітництві з Всесвітнім Рахманіновським товариством.

Призначається мистецтвознавцям, юристам, культурологам, філософам, філологам, соціологам та широкому колу читачів.

ЧАСТИНА ДРУГА	
РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЇЇ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	139
Лозовой В.О.	
Інформаційна культура сучасного світу: проблеми теорії і практики.....	140
Прудникова О.В.	
Проблема інформаційної культури: світоглядні уявлення та сутнісне наповнення	142
Ценко М.Б.	
Моральні цінності в інформаційному суспільстві	157
Пивоваров В.М.	
Інформаційна культура юриста та його мовна компетентність	167
Червякова О.Б.	
Медіакультура публічних службовців: шляхи становлення в Україні	174
Селіванова І.А.	
Державно-приватне партнерство як механізм залучення інвестицій в розвиток госпітальних округів в Україні.....	183
Шило А.В.	
Семнадцатый век — классическая эпоха нового времени.....	192
Лисенко О. А.	
Системні відношення в юридичній термінології.....	209
Костіна Л.М.	
Основні шляхи формування духовних цінностей в учнів загальноосвітньої школи	220

ЧАСТИНА ТРЕТЯ	
ФЕСТИВАЛЬ «С. РАХМАНІНОВ ТА УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА» В КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ МИСТЕЦЬКИХ ПОДІЙ.....	231
Рахманінов С. В.	
Хор «Чоботи». Обробка української народної пісні.....	232
Трубнікова Л. М.	
Фестиваль «С. Рахманінов та українська культура» в контексті світових мистецьких подій	241
V.N.Kholopova	
The Cult of Rachmaninoff in Kharkiv	290
Наталія Семененко	
Новий погляд на художній універсум класика: Чернігів і Харків.....	319
Семененко Н. Ф.	
Код доступу до серцець	324
By Natalia Semenenko	
XVIth International Festival “Sergey Rachmaninoff and Ukrainian Culture” was held in Kharkov, or About less known facts as for the composer’s ancestry which directly touch Taras Shevchenko’s biography.....	328
Н.Ф. Семененко	
Вдалий фандрайзинг рахманіновського фестивалю у Харкові.....	339
Семененко Н.	
Сергій Рахманінов — forever!.....	344
Афіші міжнародного фестивалю «С. Рахманінов та українська культура»	348
Денисенко О.Й.	
Творчість Володимира Носаня.....	355
Відомості про авторів	363

Наукове видання

**С. РАХМАНІНОВ
ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ**

С. Рахманінов: на зламі століть
До 145-річчя
від дня народження С. В. Рахманінова
Випуск 14

Велика подяка керівництву та колективу «Юридичної клініки»
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Редактор-упорядник — Трубнікова Л.М.
Технічний редактор — Кравець Г.
Художнє оформлення — Носань В.А.

Підписано до друку 20.11.17. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Гарнітура Minion Pro. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 23. Наклад 300 прим.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1002 від 31.07.2002 р.

ТОВ «Майдан»
61002, Харків, вул. Чернишевська, 59.
Тел.: (057) 700-37-30
E-mail: maydan.stozhuk@gmail.com